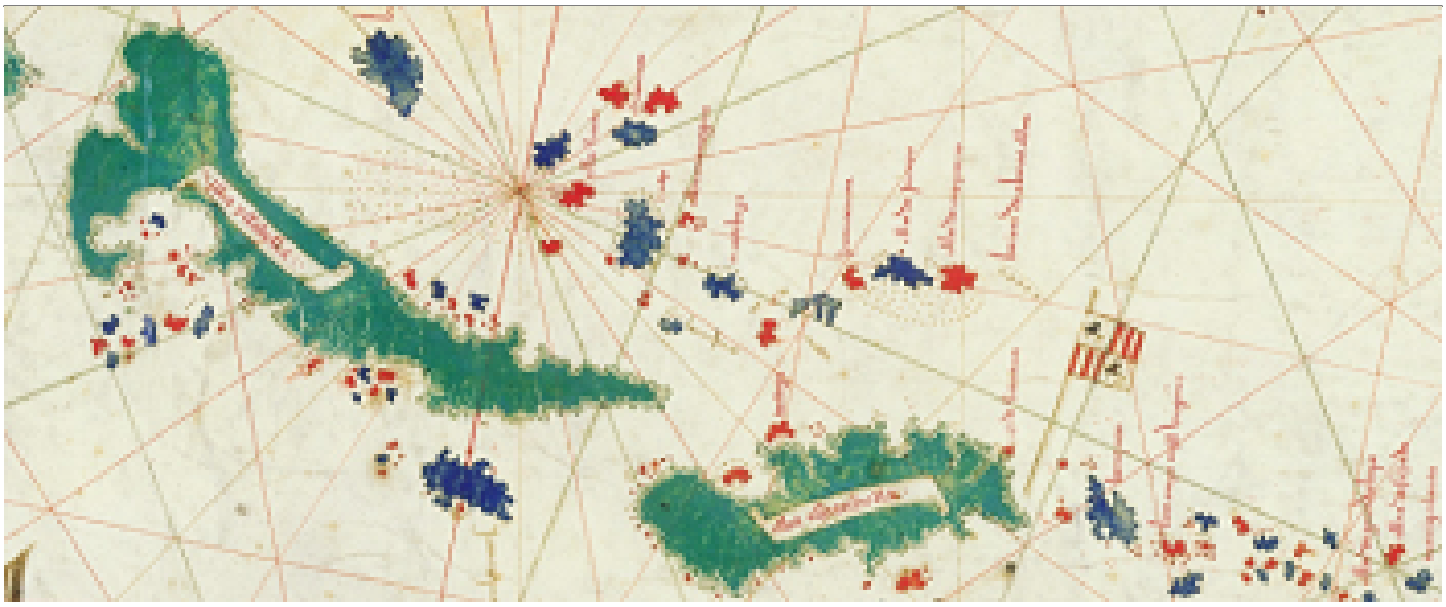

El primer govern català de les Índies, esborrat per la censura d'estat

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 23-05-2020

Pot ser que si En Colom fos català, i el rei Ferran hagués actuat en tant que rei de la Nació Catalana, les Índies podien haver estat concedides als catalans pel papa Alexandre VI, que era un Borja? Podria explicar això que el primer govern colonial del Nou Món fos integrat exclusivament per catalans? En Jordi Bilbeny ho intenta explicar en aquest article.

He dit, comentat i recordat manta vegades que la memòria de la participació catalana a les primeres empreses colombines arriba tranquil·lament fins al segle XVIII. En podreu trobar una bona col·lecció de rastres històrics i documentals al meu Petit Manual de la Descoberta Catalana d'Amèrica[1]. En un dels capítols hi ressenyo i glosso el discurs d'En Manuel Ferrer i Sitges pronunciat a la Junta del Braç Militar del 6 de juny de 1713, que ara teniu aquí ampliat amb noves dades que hi he afegit posteriorment. Per ell, no només és catalana la primera expedició, sinó també el pes principal de la segona: "Del monestir de Montserrat foren destinats 12 monjos catalans sacerdots ab Frai Bernat Boil ab títol de patriarca de les Índies i legat a Latere. Contribuí Catalunya ab 200 catalans manats per Don Pedro Margarit, d'il·lustre prosàpia, [que] fou lo primer governador de la primera fortalesa que se construí a les mines de Cibo"[2].

Ara bé, com que En Pere Margarit fou el Comandant militar de tota la segona expedició, preparada a Barcelona, ciutat des d'on va salpar, i a la qual s'hi enrolaren uns 2.000 homes, em sembla versemblant que els catalans per ell comandats haurien d'haver estat uns 2.000 i no pas 200; sobretot si tenim en compte que el Pare Cases ens diu que, a Amèrica, En Margarit ja era "capità general de 400 homes"[3]; que En Ferran Colom advera que era "Capità de 360 soldats i 14 genets"[4]; que l'Herrera ho corrobora, afegint que té a les seves ordres "més de quatre-cents Soldats"[5], i que el mateix Feliu de la Penya, als Annals de Catalunya, ens assegura que foren "gran nombre" de catalans els que s'hi embarcaren. Òbviament, 200 homes serien, més aviat, molt pocs, tenint en compte el nombre total dels expedicionaris.

Del Pare Boïl, En Ferrer i Sitges ens explica que “fundà les primeres iglésies, instituí los primers bisbats, 5 de sos monjos foren bisbes i frai Julián Garcés, aragonès. Jeroni Pasamonte, aragonès, fou lo primer oficial real i tesorer en Índies”[6].

El nomenament d’En Miguel de Passamonte –i no pas Jeroni– com a Tresorer de les Índies no deixa de ser interessant, per tal com fou nomenat pel rei Ferran al 1508, quan només era rei exclusiu dels dominis catalans. Així ens ho relata En Cases: “El Rei Catòlic, entenent que era així encarit el càrrec en aquesta illa [de l’Espanyola] de tresorer, va acordar enviar per a ell una persona –cert– venerada, de molt de seny, prudència, experiència i autoritat, aragonès, criat seu, vell, dit Miguel de Passamonte, assenyaladament honest i de qui es va tenir opinió que havia estat cast tota la seva vida. Aquest va arribar a aquesta illa al mes de novembre de l’any de 1508; se li va donar tanta honra, que l’anomenaven en les cartes i cèdules reials tresorer general de totes aquestes Índies, havent-hi tresorers a la terra ferma i a les altres illes; cosa que no sé si procedia de voluntat del rei o de només dels secretaris que el rei llavors tenia”[7]. I acaba reblant: “Va tenir tant de crèdit amb el rei mentre el rei va viure, que quasi tota la disposició i governació d’aquestes Índies s’ordenava i disposava per la seva relació i parer”[8].

Segons l’Adelaida Sagarra, “la figura de Passamonte s’ageganta entre 1509-1511”[9]. I, de conformitat amb En Luis Arranz, “entre 1509 i 1511 En Miguel de Passamonte fou el peó únic i fonamental en el joc de l’equilibri imposat per la cort a la política indiana. El governador Colom, teòric alter ego del Monarca, es veurà desbordat sovint”[10] per ell. Per l’Arranz, “en el referent a la Hisenda Reial, aquest personatge tenia les mans molt lliures, i quan algun altre oficial de Santo Domingo intentà obstaculitzar o controlar la seva gestió, la resposta del rei, sorprenentment, sempre fou la mateixa: ampliació de poders”[11]. I rubricava: “Així fou com en pro d’una major eficàcia i rendibilitat econòmica, el càrrec de tresorer es fou convertint, en contra de la tradició castellana, en l’ofici principal de la Hisenda Reial”[12].

Ara bé: per En Martínez del Villar sabem que En Ferran Cortès serví a la seva escrivania[13]. Així també ens ho narra En López de Gómara: “Envià l’Almirall Jaume Colom, que governava les Índies, En Diego Velázquez, perquè conquerís Cuba, a l’any 11, i li donà gent, armes i coses necessàries. En Ferran Cortès fou a la conquesta com a oficial del tresorer Miguel de Passamonte, perquè portés [el] compte dels quints i [la] hisenda del Rei”[14]. Amb la qual cosa ara tenim coneixement que, si En Passamonte passà a Amèrica com a aragonès, servint el Rei Ferran en tant que rei exclusiu de la Corona d’Aragó, En Cortès, que hi anava al seu servei, també havia de ser un súbdit aragonès, majorment si, com se’ns diu, portava els comptes reials. Per això, En Francisco Javier Asín, després d’assabentar-nos que alguns cronistes “fan descendir el famós Ferran Cortès de terres aragoneses”[15], ens confirma que “resulta evident la relació del conqueridor amb Aragó, no només pels seus contactes amb En Miquel de Passamonte o el secretari Lope de Conchillos, sinó també pel prestigi de què gaudí al Regne d’Aragó, on al 1523 seria publicada per En Jordi Coci la seva segona Carta de Relació, enviada a l’Emperador Carles I”[16].

I, encara, de conformitat amb el que ens exposa En Fernández de Oviedo al Sumari de la Natural Història de les Índies, de 1526, va ser el mateix Miguel de Passamonte el fundador del primer –i llavors únic– hospital de l’Illa Espanyola[17].

Pel que fa al bisbe aragonès Julian Garcés, l’episcopologi vaticà consigna el seu nomenament com a bisbe de Tlaxcala, a Mèxic, al 1527[18]. També sabem per mitjà d'En Francesc Diago que, efectivament, fou el “primer bisbe del Nou Món a Tlaxcala”[19], per manament de l'Emperador Carles I, tan bon punt En Cortès li notificà la conquesta de la Nova Espanya. Ell mateix es qualifica així a la carta que adreçà al Papa Pau III, puix l’encapçalament fa: “Al nostre Santíssim Pare Pau III, Summe Pontífex de l’Església, desitja salut eterna Fra Julian Garcés, de l’Orde dels Predicadors, primer Bisbe de Tlaxcala a les Índies de la Nova Espanya”[20]; com també així ho corroborarà anys a venir el Pare Joan Nuix[21] i actualment ho ha verificat documentalment, entre d’altres, En Demetrio Ramos[22].

I si en aquest cas En Ferrer i Sitges fou precís, més encara ho havia d'haver estat amb els altres cinc bisbes, per això com sabem per d'altres fonts que foren monjos montserratins, catalans o relacionats amb Catalunya. Pel que fa a això, només em cal recordar com l'Alessandro Geraldini, eclesiàstic de confiança dels reis Joan II i Ferran II, fou "el segon bisbe de Santo Domingo", que En Miquel Ques creu de nissaga catalana[23], exercí aquest càrrec del 1519 al 1525[24].

La importància dels càrrecs d'En Miguel de Passamonte, d'En Boïl i d'En Margarit al Nou Món, d'En Miquel Ballester (tarragoní i alcaid de la fortalesa de la Concepció a l'Illa de l'Espanyola)[25], juntament amb els de la família Colom, ha portat a creure a En Josep Maria Ortadó que “el primer Govern d'Amèrica va ser format exclusivament per catalans”[26]. Així mateix ho ha vist alhora En Caius Parellada, que ha puntualitzat: “La primera força tramesa a les illes novellament descobertes fou comandada per un català; el poder civil, que com a Virrei i governador general dels nous territoris descoberts [En] Colom ostentava, fou confiat per aquest a un Consell format per dos catalans, Margarit i Boïl, i un altre així mateix català, encara que d'aquest, Dídac Colom, no en fem argument per tal com el que és qüestió és la catalanitat de Colom i els seus germans. I tenim, ultra això, que el poder religiós i eclesiàstic fou exercit pel tan mencionat Pare Boïl, com a Vicari que fou del Papa als Països del Nou Món [...]. La circumstància, tanmateix, de residir

tots els poders civils i militars delegats per [En] Colom durant el periple que va fer a Cuba durant el seu segon viatge, usant de l'autorització reial, en personatges catalans revesteix una significança que ultrapassa tota ponderació. Al costat d'això, però al marge de l'argument, hi ha el poder religiós que requeia en Boïl. És a dir, que durant el segon viatge, tots els poders –civil, militar i religiós– van ser exercits, fins a un determinat moment, per personatges catalans"[27].

Transcendència que hauríem d'ampliar en adonar-nos que En Joan d'Ampiés, factor de l'illa Espanyola, era de Lleida[28]. En Demetrio Ramos ens en diu que la seva figura "no ha tingut molta sort, car en pertànyer al grup d'oficials reials enviats a l'Espanyola per Ferran el Catòlic al 1511, ha quedat per algun dels especialistes més caracteritzats com a carn i ungla del famós Passamonte i l'han identificat com a un més de l'equip «aragonès»"[29].

També En Lope de Conchillos, secretari reial pels assumptes del Nou Món[30] i escrivà major de mines[31], era aragonès[32]. El trobem exercint el càrrec de degà de Taraçona en l'exercici de 1485-86[33] i com a diputat del regne en aquests mateixos anys[34]. En Lleonard d'Argençola ens en diu que "del seu arbitri i del seu judici i rectitud en depenia tota la maquinària de les Índies"[35]. Per això, En John Horace Parry, ens confirma que "a finals del regnat d'En Ferran, ell i En Conchillos redactaren, publicaren i enviaren, a través de la Casa de Contractació, quasi tots els decrets referents a les Índies. Ells escolliren, amb la plena aprovació reial, quasi tots els funcionaris més importants. Ells crearen el seu propi secretariat, que no tenia caràcter oficial, per estudiar el volum creixent de documents i papers. Fins i tot organitzaren un servei postal especial per portar la correspondència que hi havia entre la Cort i la Casa i entre la Casa i les Índies"[36].

Tampoc no cal menystenir que En Joan Sanxis, el germà de l'Alfons Sanxis –Tresorer de València; germà, alhora, del Tresorer General d'Aragó, Gabriel Sanxis[37], i un actiu mercader d'esclaus amb les Canàries–, fou el responsable, juntament amb En Francesc de Riberol, al 1502, de la primera transacció privada de negocis entre Espanya i Amèrica[38]. I, segons ens indica En Juan Gil, al 12 de setembre d'aquest mateix any, En Joan Sanxis, ara amb l'Alfons Bravo, "feren una capitulació amb els sobirans per despatxar a Santo Domingo una armada de sis naus per tal de proveir l'abastiment dels colons"[39]. Les naus van ser equipades per un membre de la família aragonesa dels La Cavalleria[40], el qual va enviar al Nou Món "l'elenc de gèneres més complet que –segons En Munyós– «es pot pensar»"[41].

Conformement, En Pau Bellvís, mestre de mines que els reis envien a les Índies al 1495, és valencià, segons ha advertit la Consuelo Varela[42]. Per En Juan Gil, aquest nomenament seria la resposta dels monarques a la petició d'En Colom, l'any anterior de 1494, perquè li enviessin «mestres de mines»[43]. Amb En Bellvís, els monarques hi contracten "per dos anys perquè cerqui, cati i renti or a l'Espanyola amb quatre homes"[44]. Segons En Gil, "aquesta capitulació constitueix de manera implícita l'establiment d'un clar control sobre En Colom i els seus lloctinents, acusats de no ensenyar les terres auríferes llevat dels seus amics i servidors"[45].

També era català En Jaume March, capità de nau, Veedor de l'or de les Índies per nomenament reial, el 22 de setembre de 1501[46], i Tresorer de la Terra Ferma a l'any 1513[47], perquè, a parer d'En Cases, va ser criat del valencià Antoni de Torres[48], el qual era el capità general de la flota que el rei va enviar a les Índies al 1494[49] i alcaid de la força de la Isabela[50], ja des del gener d'aquest mateix any[51].

Pel que fa a aquest Jaume March, em cal dir que tot i que En Cases l'anomena "Marquez" en dues ocasions al Llibre Primer de la seva Història de les Índies[52], d'ara endavant l'esmentarà dos cops més, tanmateix, com a "Marque"[53]. És dit "Marque" a la Relació del Segon Viatge d'En Colom[54], al nomenament dels Reis per al càrrec de veedor de l'or[55], i com a "Marque" també l'esmenta l'Antonio de Herrera a la seva Història General[56]; per la qual cosa En Juan Gil creu "que el cognom «Marque» té totes les traces de remuntar-se a un «March»"[57] i, de tenir, per tant, un origen català. Sembla el barceloní Jaume March, que apareix al Fogatge del 1497 vivint a l'"illa hon es lo Palau del Sor. Bisbe" i que té per veí "Mossèn Guillem Colom, cavaller"[58]. Sembla, doncs, més que natural, que si els March i els Colom eren veïns de carrer també podrien haver estat companys de negocis i expedicions.

Segons el mateix Pare Cases, un veí de Santo Domingo, a l'Espanyola, "anomenat Aguiló, fou qui primerament féu sucre en aquesta illa i, fins i tot, en aquestes Índies, amb certs instruments de fusta amb què espremia el suc de les canyes; i, encara que no ben feta, per raó de no tenir un bon aparell, sí veritable i quasi bon sucre. Seria això cap a l'any de 1505 o 1506"[59].

Català també va ser En Joan de Serrallonga[60], lloctinent d'En Conchillos des del 3 de maig de 1509 fins a mitjan 1511[61]. Aquest mateix 1509, En Joan de la Font li atorga poders, juntament amb En Ferran Díaz, mercader establert al Nou Món, "a fi que cobrin tot el que li deguessin a les Índies"[62]. En Serrallonga va fer donatius a l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau de Barcelona[63].

En Josep Danon ens diu que el Llibre I de Testaments d'aquest hospital "el relaciona directament amb els moments inicials de la colonització americana"[64] i que "pogué arribar a aquelles terres acompanyant En Bovadilla o En Colom mateix, en el seu tercer o quart viatge"[65]. I reconeix que "es tracta del primer llegat que rep l'Hospital de les recent descobertes Índies Occidentals, que pot ajudar a l'estudi de llurs béns patrimonials; però que, sense cap mena de dubte, contribuirà a establir la indubitable participació catalano-aragonesa en el descobriment d'Amèrica"[66].

Igualment era català el factor de l'Illa Mona, un tal "Cardona" –segons una carta del rei Ferran a En Miguel de Passamonte, de 6 de juny de 1511[67]–, identificable amb En Francesc de Cardona, Tinent de Tresorer de l'Illa de Sant Joan, a l'any 1514[68]; i ho sembla, així mateix, pel seu cognom, En Bartomeu Samper, Veedor de les mines i miners de l'Espanyola i Tinent de la força de Santiago, des del 6 d'octubre del 1508[69].

Una altra de les nissagues catalanes que trobem, ja des de bon començament de la colonització, al Nou Món és la dels Riera. Almenys hi són des del 1501, car l'Enrique Otte documenta un Joan de Riera a Santo Domingo al 1519, amb un esclau indi que fa "divuit anys" que té[70]. Més modernament, En Juan Gil ha observat la presència d'un Martí de Riera, mariner, en el quart viatge colombí del 1503[71]. Segons Martínez Shaw, un dels "grups empresarials més representatius, per l'amplitud de llurs operacions i l'extensió de llurs ramificacions al llarg de la ruta que unia Catalunya amb el Nou Món" és el de la família Riera, atès que, segons ell, "la primera empresa de certa envergadura pot ser la dels Riera: Joan Riera, mercader de Barcelona, que a l'any 1513 va embarcar cap a Amèrica, on hi va viure almenys fins al 1519, i que devia estar emparentat amb En Pere Riera, instal·lat a Cadis a l'any 1535"[72].

Aragonesos també van ser En Miguel Díaz d'Aux, "descendent d'una noble família aragonesa que proporcionà diversos escriptors il·lustres"[73], emparentada amb En Joan de Coloma, el qual es casà en primeres núpcies, al 1479, amb Na Isabel Díaz d'Aux[74]. Segurament, per raó de la influència d'aquest enllaç, va ser escrivà reial a la Cort del rei Ferran[75]. El trobem a les Índies ja al 1493[76]. Al 1494 deixa el seu ofici a la Cancelleria reial[77], tot i que al bienni de 1496-97 encara consti com a diputat del Regne d'Aragó[78]. Més endavant, al 1499, ja és l'alcaid de la fortalesa de Santo Domingo[79]. Des de 1510, va ser agutzil major, factor reial i fidel executor i alcaid a l'Illa de Sant Joan[80] i al 1520 es va unir a l'exèrcit cortèsic al capdavant de 50 soldats. En relatar-nos l'arribada d'aquest militar a les costes de Mèxic, l'Antonio de Solís, puntualitza: "Va arribar primer una nau, que governava el capità Camarga, amb seixanta soldats espanyols; poc després, una altra amb més de cinquanta de millor qualitat i set cavalls, a càrrec del capità Miguel Díaz d'Aux, cavaller aragonès"[81]. És molt probable que fos germà d'En Pere Díaz d'Aux, Ardiaca de l'Empordà, al 1493[82]. Tot i que es tracta d'una dignitat religiosa vinculada a la catedral de Girona[83], de cara a entendre la seva participació en els afers americans, tindríem que, a més a més d'una connexió directa amb la Cancelleria catalana, en tenia una altra de geogràfica amb la zona dels preparatius de les primeres armades ultraoceàniques.

També era aragonès En Carles d'Aragó, provisor del Bisbe de La Concepció i de La Vega, mentre aquest no arribava al Nou Món i, a parer d'En Cases, parent del rei Ferran[84]. Efectivament, era, segons ens reporta En Benedetto Croce, "fill d'un bastard del vell Ferran"[85] el Catòlic: Enric d'Aragó, marquès de Garacel[86]. Aragonès era En Joan Cabrero, cambrer del rei, el qual, amb fra Diego Deza, segons l'opinió d'En Colom, que recull En Cases, "havien estat causa que els reis tinguessin les Índies"[87]. D'acord amb aquest historiador, "molts anys abans que jo ho veiés escrit de la lletra de l'almirall Colom, havia sentit dir que el dit arquebisbe de Sevilla, per si, i així mateix, el cambrer Joan Cabrero, es gloriaven que havien sigut la causa que els reis acceptessin la dita empresa i descobriment de les Índies"[88].

Per això, al llarg dels primers anys de la colonització del Nou Món, el rei Ferran li havia anat concedint diversos repartiments d'indis i "va arribar a ser administrador de les rendes que corresponien al sobirà a les Índies, i en va rebre grans donatius"[89].

El Pare Cases, en parlar-nos d'aquests primers moments de l'illa Espanyola i de la figura d'En Carles d'Aragó, arrodoneix: "Aquest doctor, com que era aragonès, i el tresorer Passamonte ho era també i era persona de tan gran autoritat i a Castella [és a dir, a Espanya] amb el rei i En Conchillos, el secretari, aragonès, i que envoltava tot el d'aquestes parts, i el factor d'aquesta illa també aragonès"[90]. O sigui, que no hi havia cap castellà, en els primers anys de la colonització, en els òrgans de poder de l'illa Espanyola.

Adonant-se de la importància governamental que van tenir els catalans i els aragonesos en els primers anys de domini i organització americans, l'Asín ens ha deixat dit que "plagué al rei Ferran de situar homes aragonesos en els llocs clau de l'administració de les Índies, per ser més de la seva confiança"[91]. Cosa que s'avé amb el parer d'En Domínguez Ortiz, pel qual, a mesura que anaven passant els anys, la reina Isabel, "prematurament envellida s'anava retirant a un segon pla. Els homes de l'equip de Na Isabel s'eclipsaven [...]. Ja al 1500, el traspàs del poder a la camarilla aragonesa d'En Ferran era un fet consumat"[92]. No és estrany, doncs, que tant a Aragó com a Castella, com en els

fets de la política internacional, com a les Índies, la situació fos controlada per la cancelleria catalana.

Tal com ha consignat En Jon Arrieta, dins el Consell d'Aragó hi ha "el grup de secretaris aragonesos que formen un sector molt influent en la presa de decisions, tant per la Corona d'Aragó com pel conjunt de la Monarquia, incloent-hi les Índies"[93].

En Rumeu de Armas, glossant aquesta mateixa situació, ho ha trobat simplement i anecdòtica "una dada curiosa"[94] i, per això mateix, apuntava amb idèntic candor que "no vindrà d'aquí consignar que fins hi va haver moments de veritable predomini aragonès"[95], per dir que tota la maquinària de les Índies –la militar, la política, l'econòmica i la religiosa– eren a mans de catalans.

I és que, fins i tot, era aragonès el primer ajusticiat al Nou Món de qui tenim notícia. L'Oviedo ens reporta que, després de les primeres revoltes de certs pobladors de les Índies contra l'autoritat d'En Colom, "l'Almirall en penjà alguns i, en especial, un Gaspar Ferriz, aragonès"[96], que deuria ser parent del reboster del rei Ferran, l'aragonès Miquel Ferriz –armat cavaller al 1503 pel mateix rei, pels serveis que va fer contra els francesos a Salses–[97], i del seu germà, el teixidor i seder de Barbastre, Guillem Ferriz, establert a València, d'on era conseller municipal[98].

Si reprenem novament el discurs d'En Ferrer i Sitges allà on l'havíem deixat a fi de poder fer totes aquestes consideracions, veurem que, tot seguit es queixa d'una exclusió catalana, posterior a aquests primers viatges, que el rei Felip II anul·laria a les Corts de Montsó del 1585. I diu, dolgut: "No és cert que fou lo rei Don Fernando de Aragó lo primer que començà la conquista? No hi contribuïren los catalans? No s'hi trobarà raó per convèncer de ser exclosos"[99]. Per això insisteix: "Se veu clar que los autors castellans no troben ninguna sòlida raó per ser los catalans exclosos de les utilitats de les Índies, sent feta la conquista per un rei d'Aragó"[100].

Vistes així les coses, no hi podia haver hagut mai una exclusió com la que se'ns ha vingut explicant des de la historiografia tradicional, puix Catalunya i els altres Estats de la Monarquia Catalana participaren, ja des del principi, com estem veient, de la descoberta, de la conquesta i de la subsegüent repoblació americana. Més aviat cal interpretar els mots d'En Ferrer i Sitges com a referits a una exclusió que afectaria tan sols els catalans a posteriori i que jo, encara, intuiria molt especialment centrada als càrrecs superiors de govern, tant als Estats mediterranis com a les Índies; discriminació que s'aniria agreujant a ran de les revoltes catalanes contra la Corona espanyola.

Això em sembla prou versemblant, perquè, com advera l'Elliott, "el 1555 els catalans i aragonesos se sentiren profundament molestos quan el govern d'Itàlia, possessió tradicional de la Corona d'Aragó, fou arrabassat de les mans del Consell d'Aragó i s'establí un nou i especial Consell d'Itàlia. La finalitat del canvi era possiblement conveniència administrativa, però als aragonesos va semblar-los una conspiració deliberada per defraudar-los de llurs pròpies possessions. Els castellans ja gaudien de tots els càrrecs lucratius en el regiment del Nou Món; ara semblava que al Món Antic planegessin arrencar de la Corona d'Aragó la terra que li pertanyia per dret de conquesta"[101].

Si els mots de l'Elliot ja ens ajuden a posar una mica de llum sobre la no-concessió d'alts càrrecs reials als catalano-aragonesos, el seu arraconament polític i el seu subsegüent malestar, més clar queda encara si fem cas de l'opuscle Discurso de quán poco útil sea, en la forma que se pretende, la unión de Castilla y Aragón, aparegut al 1626. Aquí, se'ns diu que "per raó de continuar-se l'assistència de l'emperador Don Carles més a Castella que a Aragó per les necessitats precises, o per altres motius no difícils d'encertar, s'avançaren més les famílies de Castella, participant de la llum del sol, que tenien a prop, el qual va donar l'escalfor a la noblesa castellana per servir-lo i seguir-lo. El rei Don Felip el Prudent assentà més això, puix escollí per assumpte de la seva grandesa, i saber governar el món des d'una cadira, amb què les famílies de Castella s'acabaren d'engrandir, i el Regne i els seus naturals s'afeccionaren a sortir, amb què s'ha anat deixant de la mà els altres, els quals, en no tenir qui la hi donés, s'han retirat, o no han sortit com abans, i això neix de no tenir Rei de la seva nació"[102]. I si bé l'Elliott insisteix que "sense posseir una llista de tenidors de càrrecs a l'imperi espanyol, i de llur província d'origen, és impossible de determinar fins a quin punt els no-castellans estaven justificats en llur queixa que Castella s'estava bastint un monopoli de càrrecs i honors", no per això deixa de constatar, així mateix, que "tant com que el seu greuge fos fonamentat o no, era important que els catalans, els aragonesos i els valencians tinguessin aquesta impressió; que se sentissin gradualment i irrevocablement empesos fora de l'abast de molts càrrecs lucratius de la monarquia, a la Cort i a la casa reial"[103].

Tinc la certesa que si l'Elliot hagués tingut present el paper de la censura en la manipulació dels textos històrics i hagués considerat la intervenció catalana en el descobriment i conquesta del Nou Món, tal com jo vinc fent fins aquí, hauria entès prístinament la indignació catalana per la pèrdua d'aquells càrrecs i no hauria trobat tan impossible de determinar si tenien raó o no de queixar-se pel que es queixaven.

M'ajuda encara a refermar-me en aquest posicionament el fet que, quan a les Corts de Barcelona de 1626, el

protonotari reial llegí el discurs de Felip III a fi de convèncer els catalans de participar en la reorganització de la monarquia hispana i acceptar la Unió d'Armes, el rei els proposà “ressuscitar la glòria de la vostra nació i el nom que tants anys ha estat en l'oblit i que tant fou el terror i l'opinió comuna d'Europa, desitjant per aquest mitjà veure els vostres naturals en els primers llocs dels meus regnes”[104]. Resta clar, doncs, que el rei pretenia guanyar la confiança dels catalans tornant-los a oferir els càrrecs de govern tan rellevants que havien reclamat amb insistència renovada; la qual cosa s'adiu perfectament –i en sembla la continuació– amb les sobredites demandes de les Corts de Montsó de 1585.

La possibilitat d’una pretesa exclusió, ja costava de creure a En John Lynch, pel qual “les raons que s’han volgut donar per explicar aquesta política, no sempre convencen –l’antagonisme polític entre Castella i Catalunya i el fet que jurídicament Amèrica fos patrimoni exclusiu de Castella– i costa prendre-les en consideració”[105]. Els catalano-aragonesos, amb tot, si bé marginats progressivament en el decurs del segle XVI, no van ser exclosos ni del comerç ni del negoci americà.

D'aquesta faisó ho han vist també autors com En Richard Konetzke, pel qual és evident que “s'atorgaven a tots els súbdits de les Corones de Castella i Aragó els mateixos drets, ja fos per dirigir-se a les Índies només com a descobridors de noves illes o noves terres, ja fos per a establir-s'hi com a colons”[106]. I insistia que “durant el temps en què va governar sol el rei Ferran i al llarg de tot el regnat d'En Carles V, no es troba cap disposició que al·ludeixi al fet que els castellans posseïssin cap prerrogativa legal que els donés la preferència a la colonització d'Amèrica”[107].

Semblantment ho ha interpretat l’Eduardo Ibarra. Segons ell, “el 10 d’abril de 1495, de Madrid estant, els Reis atorguen una Reial Provisió reglamentant l’anada dels naturals de llurs regnes (sense distingir entre aragonesos o castellans), ja sia a descobrir, a negociar o a establir-s’hi”[108].

Així mateix ho ha vist En Romà Pinya, al seu llibre La debatuda exlcusió catalano-aragonesa de la conquesta d'Amèrica, on ens diu que “l'examen detallat del procés repoblador, mostra que a la pràctica no hi va haver exclusió o rebuig catalano-aragonès”[109], i En Martínez Shaw, pel qual “els catalans intervingueren amb major o menor intensitat a la carrera de les Índies des de l'obertura mateixa del mercat americà”[110]; i que, per tant, el fet d'una exclusió legal “se'ns mostra com una pura llegenda, malgrat la insistència en aquest punt d'un sector majoritari de la historiografia catalana”[111].

Conformement també ho vist En Jesús Mestres, car, segons ell, “hi ha multitud d’estudis sobre l’exclusió o no dels catalans per establir-se al Nou Món. Hi havia un fet evident: Alexandre VI, el papa Borja, concedí als Reis Catòlics a títol personal les terres que es poguessin descobrir Atlàntic enllà. Ferran, a la mort d’Isabel, exigiria la «meitat» de la descoberta; a la seva pròpia mort, aquesta mateixa meitat formaria part de l’herència de la «seva» Corona. Legalment, doncs, els seus súbdits hi podien accedir”[112].

En Pinya primfila encara una mica més en atribuir la gènesi del presumpte conflicte a una “declaració radical dels cronistes castellans del descobriment, a favor de l'exclusió. És feta des d'una òptica nacionalista, segurs que el reconeixement de l'empresa americana com a assumpte exclusiu de Castella, atorgaria a aquesta una grandesa històrica”[113]. I acabava reblant que “ser aragonès mai no va ser un impediment per passar a les Índies. Ni ho fou abans, ni menys encara després de 1511, la qual cosa situa l'exclusió en un pla purament teòric, o en les ments sectàries d'uns quants cronistes castellans”[114].

Per En Vicens i Vives, la poca constància documental sobre la participació dels catalans en la conquesta d’Amèrica i el comerç que se’n derivaria, que ell confon amb la realitat dels fets, “no vol dir que no prenguessin part en la descoberta americana alguns catalans: cavallers, frares, mariners i algun burgès (des de Sevilla). La llei els hi autoritzava. Perquè, malgrat tots els esforços fets pels castellans per tal de proclamar-se amos absoluts de la descoberta americana, el fet és que jurídicament mai no ho pogueren aconseguir. Els darrers i voluminosos estudis que s’han dedicat a aquesta matèria per tal d’escatir els justos títols de Castella a la propietat americana palesen que la Corona castellana només tenia la meitat dels drets a l’herència dels Reis Catòlics –la part d’Isabel–, mentre que la Corona d’Aragó en tenia l’altra. I això fou degut a la insistència i tossuderia amb què Ferran II reivindicà la meitat que li pertocava de la descoberta de Colom durant tota la seva vida i, especialment, des de 1504, data de la mort de la seva muller. És clar que la cancelleria castellana aprofitava qualsevol avinentesa per a proclamar que només els súbdits d’aquella Corona podien ésser admesos a les Índies; però el principi jurídic, establert per Ferran II, era incommovible. I així Carles V, Felip V i Carles III pogueren dictar mesures de tipus general respecte del comerç amb Amèrica sense haver de publicar abans una llei desfent el suposat exclusivisme castellà a les Índies”[115].

Del mateix parer és En Soldevila, car, analitzant el tema de l'exclusió catalana d'Amèrica, opina que “poques vegades l'abassegador nacionalisme castellà s'ha mostrat tan viu”[116]. I, en glossar un passatge de la Història General de

l'Antonio de Herrera, en què aquest exposa com l'exclusió catalana és deguda a la voluntat de la reina, perquè, segons ella, “puix Castellans portaven el pes i el treball [de la conquesta i repoblació], ells gaudissin del fruit”[117], En Soldevila hi denuncia que la insinuació és molt vaga i que “es contradiu amb el que Herrera mateix escriu dels castellans”, que és que l'Almirall Colom els considerava gent de mal acontentar i de difícil perseverança en les tasques del Nou Món[118]. Per això, En Soldevila reblarà: “Si Colom tenia aquesta opinió del caràcter dels castellans, poc podia sol·licitar que els fos lliurada exclusivament la colonització de les Índies”[119].

Conseqüentment, tindríem que si l'exclusió va ser un fet “purament teòric”, que “costa de tenir en consideració”, sense cap transcendència pràctica, que es contradiu d'uns textos a uns altres i és només constatable en els escrits d'uns quants cronistes “sectaris”, de “nacionalisme abassegador”, a fi i efecte d'enaltir les glòries castellanes, és –sense cap mena de dubte– perquè els passatges que hi feien referència van ser interpolats pels censors i mantinguts, tan sols, en els llibres impresos i en la documentació oficial, construïda a força de còpies castellanes d'originals perduts.

Per aquesta raó, perquè els Estats de la Monarquia Catalana sempre van poder relacionar-se amb Amèrica, en cap moment no hi van haver queixes per culpa de la suposada exclusió. Així ho manifestava En Juan José Andreu en tractar del regne d'Aragó i la seva participació en els descobriments americans, puix per ell, “en cap dels quatre regnes que componien la Corona d'Aragó no es registraren reaccions plasmades en fortes pressions contra l'exclusió”[120]. I en preguntar-se “per què les seves classes dirigents no les realitzaren?”[121], es responia perquè “les Corts de Montsó de 1519 estableixen la igualtat de castellans i aragonesos per al pas a terres americanes”[122] i, sobretot, perquè “sembla evident que als Reis Catòlics i a llurs successors no els importà la presència de súbdits de la Corona d'Aragó en terres americanes, sempre que actuessin i s'integressin dins de les estructures polítiques establertes, controlades pels Monarques a través dels organismes creats a Espanya i Amèrica amb aquest fi”[123] .

Finalment, sabem que no hi va haver cap exclusió pels mateixos textos jurídics que ens han pervingut i que ho objectiven sense cap mena d'embut. Entre ells, vull esmentar particularment les Lleis d'Índies, per tant com la llei XXVIII, del llibre IX, ens diu: “Declarem per Estrangers dels Regnes de les Índies i de llurs Costes, Ports i Illes adjacents, i a fi que no hi puguin estar ni residir, els qui no fossin naturals d'aquests nostres regnes de Castella, Lleó, Aragó, València, Catalunya i Navarra, i els de les Illes de Mallorca i Menorca, per ser de la Corona d'Aragó”[124].

En resolució: si no hi va haver cap exclusió ni legal ni real dels catalans a les terres del Nou Món, i, per contra, moltíssims d'ells van passar amb En Colom a Amèrica i posteriorment hi van ser nomenats directament pel rei Ferran, quan només era rei efectiu dels seus Estats catalans, per a càrrecs institucionals i militars; i, per acabar, si arribem a trobar-nos, en certs moments de la història, un govern de les Índies constituït només per catalans, és que les terres del Nou Món havien d'haver estat atorgades pel Papa Alexandre VI als reis Catòlics, com a reis de Catalunya. O com a reis de Catalunya i Castella, però en cap moment com a monarques únicament castellans. Era això el que incomodava a la Corona, just en el moment que mirava de crear una Espanya de matriu exclusiva i excloent castellana. Era aquest primer moment de presència catalana abassegadora en la història d'Amèrica, el que es va voler esborrar. Era aquest primer govern català de les Índies que calia esborrar. I és el que la censura d'estat insidiosament ha esborrat.

Gràcies a la col·laboració submisa dels historiadors catalans amb la historiografia espanyola i amb l'intent de destruir tota veu que posés en evidència la seva renúncia a investigar el nostre passat amb una mirada neta i lliure, objectiva, rigorosa i despresa de tota servitud acadèmica i nacional, l'estafa ha perdurat fins avui mateix. Amb aquest article espero que quedi clar per sempre més que el primer govern colonial de les Índies va ser català, malgrat els intents fallits de la censura espanyola i d'una gran part del món acadèmic, intel·lectual i polític per amagar-ho vergonyantment: o bé mirant cap a un altre costat, callant i acceptant la història inventada per la inquisició i la censura d'estat o bé afirmant-ho encara amb més força que els mateixos inquisidors.

Jordi Bilbeny

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES:

[1] JORDI BILBENY, Petit Manual de la Descoberta Catalana d'Amèrica; Col·lecció Descoberta-53, Llibres de l'Índex, Barcelona, 2011.

[2] “Discurs de Don Emmanuel Ferrer i Sitges”, Escrits Polítics del Segle XVIII; edició a cura de Joaquim Albareda, Col·lecció Jaume Caresmar-9, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives - Eumo Editorial, Vic, 1996, tom I, p. 108.

[3] BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, Historia de las Indias; edició d'Agustín Millares Carlo, Fondo de Cultura Económica, S.A.; 2a reimpressió, Mèxic, D.F., 1986, vol. I, p. 398.

[4] HERNANDO COLÓN, Historia del Almirante; traducció d'Alfonso Ulloa, edició de Luis Arranz, Crónicas de América-1, Historia 16, segona edició, Madrid, 1984, p. 198.

[5] ANTONIO DE HERRERA, Historia General de los Hechos de los Castellanos, en las Islas, i Tierra Firme del Mar Oceano; Imprenta Real, Madrid, 1726, p. 54.

[6] “Dicurs de Don Emmanuel Ferrer i Sitges”; ob. cit., p. 108.

[7] B. DE LAS CASAS, Historia de las Indias; ob. cit., vol. II, p.345-346.

[8] Ídem, p. 346.

[9] ADELAIDA SAGARRA GAMAZO, La otra versión de la historia indiana. Colón y Fonseca; Secretariado de Publicaciones e Intercambio Científico. Universidad de Valladolid, Valladolid, 1997, p. 83.

[10] LUIS ARRANZ MÁRQUEZ, Don Diego Colón, Almirante, Virrey y Gobernador de las Indias; Colección Tierra nueva e Cielo nuevo-V, Consejo Superior de Investigaciones Científicas - Instituto “Gonzalo Fernández de Oviedo”, Madrid, 1982, tom I, p. 112

[11] Ídem.

[12] Ídem, p. 112-113.

[13] Cf. MIGUEL MARTINEZ DEL VILLAR, Tratado del Patronado, Antiguedades, Govierno, y Varones Illustres de la Ciudad, y Comunidad de Calatayud, y su Arcedianado; Lorenço de Robles, Saragossa, 1598, p. 511.

[14] FRANCISCO LÓPEZ DE GÓMARA, La Conquista de México; edició de José Luis de Rojas, Crónicas de América-36, Historia 16, Madrid, 1987, p. 39.

[15] FRANCISCO JAVIER ASÍN, Aragón y América; Las Españas y América-5, Editorial Mapfre, S.A.; Madrid, 1992, p. 67.

[16] Ídem, p. 68.

[17] Cf. GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO, Sumario de la Natural Historia de las Indias; introducció, edició i notes de José Miranda, Biblioteca Americana-13, Fondo de Cultura Económica, 2a reimpressió, Mèxic, D.F., 1996, p.90.

[18] Cf. CONRADUM EUBEL, Hierarchia Catholica Medii Aevi; Sumptibus et Typis Librariae Regensbergianae, Münster, 1901, vol. III, p. 334.

[19] FRANCISCO DIAGO, Historia de la Provincia de Aragon de la Orden de Predicadores; Sebastian de Cormellas, Barcelona, 1599, p. 146.

[20] “Carta de Fray Julián Garcés al Papa Paulo III”, Idea y querella de la Nueva España; pròleg, selecció i notes de Ramón Xirau, El Libro de Bolsillo-487, Aianza Editorial, S.A.; Madrid, 1973, p. 87.

[21] Vg. P. GIOVANNI NUIX, Riflessioni Imparziali Sopra l'Umanità degli Spagnoli nell' Indie; Venècia, 1780, p. 10.

[22] DEMETRIO RAMOS, Hernán Cortés. Mentalidad y propósitos; Ediciones Rialp, S.A.; Madrid, 1992, p. 173 i 198, nota 11.

[23] MIQUEL QUES, «Els Geraldino, catalans de nació», web de l'Institut Nova Història, 7 de febrer del 2018; https://www.inh.cat/articles/Els-Geraldino,-catalans-de-nacio

[24] DOCTOR GONÇALO DE ILLESCAS, Segunda Parte de la Historia Pontifical, y Catholica; Martin de Vitoria, Burgos, 1578, p. 176 [vers].

[25] EULÀLIA DURAN, "Geraldini, Antonio", Gran Enciclopèdia Catalana; Enciclopèdia Catalana, S.A., Barcelona, 1975, vol. 8, p. 76.

[26] ERNEST VALLHONRAT i LLURBA, “Miquel Ballester”, Colom i el món català; Centre d'Estudis Colombins - Rafael Dalmau, Editor; Barcelona, 1993, p. 343.

[27] JOSEP Mª ORTADÓ i MAYMÓ, Catalunya, la nació descobridora d'Amèrica; Grafinter, Barcelona, 1992, p. 75.

[28] CAIUS PARELLADA, Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del descobridor del Nou Món; Aleu & Domingo, S.L.; Barcelona, 1986, p. 196.

[29] Cf. ROMÀ PINYA i HOMS, La debatuda exclusió catalano-aragonesa de la conquesta d’Amèrica; Generalitat de Catalunya - Comissió Amèrica i Catalunya, 1992; Barcelona, 1990, p. 92.

[30] DEMETRIO RAMOS, “Un paralelo seglar del P. Las Casas: Juan de Ampiés”, Anuario de Estudios Americanos, 34 (1977), p. 149.

[31] Cf. ANTONIO MURO OREJÓN, “El Real y Supremo Consejo de las Indias”; Anuario de Estudios Americanos, XXVII (1970), p. 13.

[32] L. ARRANZ MÁRQUEZ, ob. cit., p. 199, nota 6.

[33] JOSÉ A. ARMILLAS VICENTE, “Aragoneses en la «invención» i gobierno de las Indias durante el reinado de Fernando el Católico”, Aragón y América; Crealibros, S.A.-Diputación General de Aragón, Saragossa, 1991, p. 36-37.

[34] JOSÉ ÁNGEL SESMA MUÑOZ, La Diputación del Reino de Aragón en la época de Fernando II (1479-1516); Tesis Doctorales-XXIV, Institución «Fernando el Católico», Saragossa, 1977, p. 57, nota 83.

[35] Ídem, Apèndix I, p. 358.

[36] BARTHOLOMÉ LEONARDO DE ARGENSOLA, Primera Parte de los Anales de Aragon; Iuan de Lanaia, Saragossa, 1630, p. 103.

[37] J. H. PARRY, El Imperio Español de Ultramar; traducció d'Ildefonso Echevarría, Aguilar S.A. de Ediciones, Madrid, 1970, p. 34.

[38] ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ, Registre 3.572, foli 36.

[39] Cf. HUGH THOMAS, La conquista de México; Editorial Planeta, S.A.; 7a edició, Barcelona, 1995, p. 747, nota 4.

[40] JUAN GIL, Mitos y utopías del Descubrimiento: I. Colón y su tiempo; Alianza Universidad-577, Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1989, p. 174.

[41] Cf. JUAN PÉREZ DE TUDELA BUESO, "Política de poblamiento y política de contratación de las Indias (1502-1505)"; Revista de Indias; 61-62 (1955), p. 397, nota 99.

[42] Ídem, p. 397.

[43] Cf. CRISTÓBAL COLÓN, Textos y documentos completos; edició de Consuelo Varela, Alianza Universidad-320, Alianza Editorial, 2a edició, Madrid, 1992, p. 278, nota 12.

[44] Cf. J. GIL. Mitos y utopías del Descubrimiento; ob. cit., p. 106.

[45] Ídem, p. 105.

[46] Ídem, p. 106.

[47] Cf. MARTÍN FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, Colección de los Viages y Descubrimientos, que hicieron por Mar los Españoles desde fines del Siglo XV; Imprenta Real, Madrid, 1825, vol. II, p. 410.

[48] Cf. B. DE LAS CASAS, Historia de las Indias; ob. cit., vol. I, p. 347.

[49] Ídem.

[50] Ídem, p. 347 i 366; vol. II, p. 214 i 223.

[51] ANTONIO BALLESTEROS BERETTA, Cristobal Colón y el Descubrimiento de América (dins Historia de América, vol. V); Salvat Editores, S.A; Barcelona-Buenos Aires, 1945, volum 2, p. 207.

[52] Cf. C. COLÓN, Textos y documentos completos; ob. cit., p. 253, nota 34.

[53] B. DE LAS CASAS, Historia de las Indias; ob. cit., vol. I, p. 347 i 353.

[54] Ídem, vol. II, p. 342 i vol. III, p. 32.

[55] Cf. C. COLÓN, Textos y documentos completos; ob. cit., p. 244.

[56] Cf. M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, ob. cit., vol. II, p. 410.

[57] Cf. A. DE HERRERA, Història General de los Hechos de los Castellanos en las Islas i Tierra-Firme del Mar Oceano; ob. cit., p. 43.

[58] J. GIL, “Introducción” a CRISTÓBAL COLÓN, Textos y documentos completos; ob. cit., p. 79.

[59] JOSEP IGLÉSIES, El fogatge de 1497; Fundació Salvlador Vives i Casajuana, Barcelona, 1991, vol. I, p. 110.

[60] B. DE LAS CASAS, Historia de las Indias; ob. cit., vol. III, p. 273.

[61] ANTONI CARNER i BORRÀS, “Joan de Serrallonga: el primer igualadí en terres d'Amèrica”, Miscellanea Aqualatensia/2; Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, Igualada, 1974, p. 111-114.

[62] L. ARRANZ MÁRQUEZ, ob. cit., p. 244, nota 20 i p. 199, nota 6.

[63] ENRIQUE OTTE, “Sevilla y Valencia a fines de la Edad Media”, Lluís de Santàngel i el seu temps; Ajuntament de València, Paterna, 1992, p. 291.

[64] A. CARNER i BORRÀS, ob. cit., p. 111-112.

[65] J. DANON, “El Hospital de la Santa Cruz y San Pablo y el Descubrimiento de América”; Medicina e Historia, núm. 14 (2a època), juny de 1972, p. 29.

[66] Ídem.

[67] Ídem.

[68] L. ARRANZ MÁRQUEZ, ob. cit., p. 313.

[69] Cf. VICENTE MURGA SANZ, Cedulario Puertorriqueño; Ediciones de la Universidad de Puerto Rico, Río Piedras, 1964, tom I, p. 283, 290, 306, 316, 317, 319, 324, 360 i 363.

[70] L. ARRANZ MÁRQUEZ, ob. cit., p. 261, clàusula XLIV del Memorial i nota 35.

[71] ENRIQUE OTTE, “Los comienzos del comercio catalán con América”, Homenaje a Jaime Vicens Vives, II; Facultat de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona, Barcelona, 1967, p. 465 i 466.

[72] Cf. J. GIL, Mitos y utopías del Descubrimiento; ob. cit., p. 167, nota 49.

[73] CARLOS MARTÍNEZ SHAW, “Sobre el comerç català amb Amèrica al segle XVI”, 2nes Jornades d’Estudis Catalano-Americans; Generalitat de Catalunya - Comissió Catalana del Cinquè Centenari del Descobriment d’Amèrica, Barcelona, 1987, p. 33.

[74] F. J. ASÍN, ob. cit., p. 68.

[75] Cf. MANUEL SERRANO Y SANZ, Orígenes de la Dominación Española en América; Nueva Biblioteca de Autores Españoles-25, Casa Editorial Bailly-Bailliere, Madrid, 1919, vol. I, p. CCIV, nota 1.

[76] Cf. ANTONIO DE LA TORRE, Documentos sobre Relaciones Internacionales de los Reyes Católicos; Consejo Superior de Investigaciones Científicas - Patronato «Marcelino Menéndez Pelayo», Barcelona, 1962 , vol. IV (1962), p. 484.

[77] Cf. JUAN GINÉS DE SEPÚLVEDA, Historia del Nuevo Mundo; Alianza Universidad-495, Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1987, p. 30 i 64-65.

[78] FRANCISCO SEVILLANO COLOM, “La Cancillería de Fernando el Católico”, V Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Estudios, I; Institución «Fernando el Católico» (C.S.I.C.), Saragossa, 1965, p. 248.

[79] Cf. J. A. SESMA MUÑOZ, op. cit., Apèndix I, p. 360.

[80] B. DE LAS CASAS, Historia de las Indias; ob. cit., vol. II, p. 182

[81] Cf. V. MURGA SANZ, ob. cit., tom I, p. 31-38, 61-69, 74-78, 80-87, 91-97, 104-148, 172, 181, 208-224, 281-286, 321-350, 411-417.

[82] Cf. A. DE SOLÍS Y RIBADENEYRA, ob. cit., llibre V, capítol VI, p. 331.

[83] Cf. A. DE LA TORRE, Documentos sobre Relaciones Internacionales de les Reyes Católicos; ob. cit., vol. IV (1962), p. 493.

[84] Ídem, vol. V (1965), p. 425.

[85] B. DE LAS CASAS, Historia de las Indias; ob. cit., vol. II, p. 554-555.

[86] BENEDETTO CROCE, España en la vida italiana del Renacimiento; traducció de Francisco González Ríos, Editorial Renacimiento, Sevilla, 2007, p. 206.

[87] Ídem, p. 206, nota 47.

[88] B. DE LAS CASAS, Historia de las Indias; ob. cit., vol. I, p. 156.

[89] Ídem.

[90] A. BALLESTEROS BERETTA, ob. cit., vol. 2, p. 534.

[91] B. DE LAS CASAS, Historia de las Indias; ob. cit., vol. II, p. 555.

[92] F. J. ASÍN, ob. cit., p. 64.

[93] ANTONIO DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antiguo Régimen: los Reyes Católicos y los Austrias; Alianza Editorial, S.A. – Ediciones Alfaguara, S.A.; Madrid, 1973, p. 38.

[94] JON ARRIETA ALBERDI, El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707); Institución «Fernando el Católico», Saragossa, 1994, p. 84.

[95] ANTONIO RUMEU DE ARMAS, “Colón en Barcelona”, Anuario de Estudios Americanos, I (1944), p. 509.

[96] Ídem.

[97] GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO, Historia General y Natural de las Indias; Biblioteca de Autores Españoles-117, edició i estudi preliminar de Juan Pérez de Tudela Bueso, Ediciones Atlas, Madrid, 1959, cap. XIII, p. 51.

[98] Cf. GERÓNIMO ÇURITA, Historia del Rey Don Hernando el Catholico. De las Empresas, y Ligas de Italia; Officina de Domingo de Portonarijs, Saragossa, M.D.LXXX, foli 309 [vers].

[99] Cf. GERMÁN NAVARRO ESPINACH, Los orígenes de la sedería valenciana (siglos XV y XVI); Col·lecció «Estudis»-14, Ajuntament de València, València, 1999, p. 187-188.

[100] “Discurs de Don Emmanuel Ferrer i Sitges”, ob. cit., p. 109.

[101] Ídem.

[102] J. H. ELLIOTT, La revolta catalana: 1598-1640; Editorial Vicens-Vives/Editorial Crítica, S.A.; 2a edició, Barcelona, 1989, p. 11.

[103] Ídem.

[104] Ídem.

[105] Ídem, p. 219.

[107] JOHN LYNCH, España bajo los Austrias/1. Imperio y absolutismo (1516-1598); traducció de Josep Maria Bernadas, Historia, ciencia, sociedad-56, Edicions 62 s/a., 7a edició, Barcelona, 1993, p. 30-31.

[108] RICHARD KONETZKE, “Legislación sobre inmigración de extranjeros en América, durante la época colonial”, Revista Internacional de Sociología, 11-12 (1945), p. 276.

[109] Ídem, p. 277.

[110] EDUARDO IBARRA Y RODRÍGUEZ, “Los precedentes de la Casa de Contratación de Sevilla”; Revista de Indias, II (1941), Núm. 4, p. 16.

[111] R. PINYA i HOMS, op. cit., p. 136.

[112] CARLOS MARTÍNEZ SHAW, Cataluña en la carrera de Indias; Editorial Crítica, S.A.; Barcelona, 1981, p. 14.

[113] Ídem.

[114] JESÚS MESTRES i GODES, Breu història de Catalunya; Butxaca-2, Edicions 62, s.a.; Barcelona, 2004, p. 222.

[115] R. PINYA i HOMS, op. cit., p. 14-15.

[116] Ídem, p. 110.

[117] RAMON D'ABADAL, JORDI RUBIÓ, FERRAN SOLDEVILA, MIQUEL TARRADELL, JAUME VICENS I VIVES, Moments Crucials de la Història de Catalunya; Biografies Catalanes-1, Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1962, p. 196.

[118] FERRAN SOLDEVILA, Història de Catalunya; Editorial Alpha, segona edició revisada i augmentada, Barcelona, 1963, p. 858.

[119] Cf. Ídem, p. 858, nota 53.

[120] Ídem.

[121] Ídem.

[122] JUAN JOSÉ ANDREU OCARIZ, "Aragón y los Descubrimientos", Aragón y América; ob. cit., p.60.

[123] Ídem.

[124] Ídem, p. 61.

[125] Ídem, p. 60.

[126] Recopilacion de Leyes de los Reynos de las Indias; Iulian de Paredes, Madrid, 1681, llibre IX, títol XXVII, llei xxviij, tom IV, p. 15.